

ČASOPIS LORM z.s.

DOŤEKY

122

2025

JARO

VERŠE • SLOVO ŠÉFREDAKTORKY • ZPRÁVY Z LORMU • STALO SE ANEB POHLED Z DRUHÉ STRANY • PŘÍSPĚVKY ČTENÁŘŮ • ROZHOVOR • SOCIÁLNĚPRÁVNÍ NOVINKY • ZDRAVÍ • INFORMACE • OSOBNOSTI ZE SVĚTA HLUCHOSLEPÝCH • ZE SVĚTA • VZKAZY MOUDRÝCH • RECEPTY

25 • PROBLÉMY JSOU OD TOHO, ABY SE ŘEŠILY

34 • STARGARDOVA CHOROBA

39 • ZÁZRAČNÁ UČITELKA

44 • ROBOTICKÁ RUKA PRO
TLUMOČENÍ

LORM

SPOLEČNOST PRO HLUCHOSLEPÉ
SOCIETY FOR THE DEAFBLIND

VERŠE	3
SLOVO ŠÉFREDAKTORKY	4
ZPRÁVY Z LORMU	
Jak to dopadlo se zázraky a naším hospodařením v roce 2024?.....	5
Okénko metodičky.....	11
Okénko do Libereckého kraje.....	13
Okénko do Jihočeského kraje.....	14
Okénko do Moravskoslezského kraje	16
STALO SE ANEB POHLED Z DRUHÉ STRANY	
Rok 2013	18
PŘÍSPĚVKY ČTENÁŘŮ	
S vodícím psem v obchodě.....	21
Morava krásná zem	24
ROZHOVOR	
Problémy jsou od toho, aby se řešily	25
SOCIÁLNĚPRÁVNÍ NOVINKY	
Změny pro pacienty v roce 2025	32
Občankou v mobilu už je možné se prokázat i u notářů a na poště	33
ZDRAVÍ	
Stargardtova choroba.....	34
Dětský pacient poprvé dostal implantát	36
INFORMACE	
Okamžitý přepis aneb pomocník pro snadnou komunikaci	37
OSOBNOSTI ZE SVĚTA HLUCHOSLEPÝCH	
Zázračná učitelka	39
ZE SVĚTA	
Robotická ruka pro tlumočení	44
Využívání umělé inteligence pro zrakově postižené	45
VZKAZY MOUDRÝCH	46
RECEPTY	
2 Kuře pečené na červeném zelí	47

*Jste-li okouzleni krásou barev, zvuků,
neděkujte tomu štěstí přede mnou,
raději podejte mi bez rozpaků ruku,
abych šla s vámi, a ne za stěnou.*

VERŠE

Květina

Má mě rád, nemá mě rád,
takovou květinu do zahrádky chtěla bych si dát.
Aby byla jako kamarád.
Každý den přemýšlím, jak nejlépe to udělat.

Našla jsem kouzelné semínko,
uložila ho do kypré země
a přikryla hlínou malinko.
Pokropila jsem jej pramenitou vodou
a poprosila, aby hrálo sluníčko.

První zelený lístek už bude venku,
ale ještě nevím, co to je za rostlinku.
Sluníčko hřeje čím dál víc
i májový deštík vyjde vstříc.

A je tu další lístek, kytička se mění,
také stonek a na něm překvapení.
Zelená kulička roste, roste.
Kuk! Kde jste? Kdo jste?

Už se pomalinku, polehoučku rozbaluje,
nedočkavě pestrý motýl kolem poletuje.
A už je to tu,
usedá na květu.

Již se mohu vesele ptát:
„Má mě rád, nemá mě rád?“
Pak ti mohu velkou pusou dát.

Vyrostla velká bílá kopretina,
hned to zase od začátku začíná.

Má mě rád, nemá mě rád,
takovou květinu do zahrádky chtěla bych si dát.
Aby byla jako kamarád.
Každý den přemýšlím, jak nejlépe to udělat.

Olga Pírková

SLOVO ŠÉFREDAKTORKY

Není tomu zas tak dávno, co cinkaly vánoční zvonky, a už tu máme jaro. Jaké? Uvidíme, zažijeme. Bude deštivé, nebo slunné? Teplé, nebo fučivé? Mírné, nebo uhodí vysokými teplotami, sotva jen přivítáme první jarní den daný datem kalendářním? Jak říkám – uvidíme, zažijeme. A zhodnotíme... Ale co jsem bezpečně zažila, to byla příprava prvních letošních Doteků. A pokud můžu hodnotit, povedly se! Tak třeba srdce pejskařů bude potěšeno příspěvkem paní Kopačové stejně jako rozhovorem s paní inženýrkou Hanou Jasenovcovou, známou cvičitelkou vodících čtyřnohých kamarádů. A milovníci našich pobytů se zase mohou na chvíli vrátit na ten loňský v Češkovících a přitom se těšit na ty dva letošní, které máme před sebou. Spoustu zajímavých článků přináší rovněž rubrika Ze světa – představte si, že k tlumočení znakového jazyka lze použít robotickou ruku, o využívání umělé inteligence pro zrakově postižené ani nemluvě... Všichni známe Helen Kellerovou, ale jak moc známe její celoživotní vychovatelku, učitelku, asistentku a přítelkyni Anne Sullivanovou? A že to byla žena obdivuhodná a mimořádná... Klobouk dolů, vzácná paní Sullivanová-

vá! Ve Zdraví vás čeká mimo další velmi zajímavý příspěvek o dětském pacientovi, jenž poprvé dostal implantát, který mu může dát sluch. Člověk žasne, co všechno současná medicína umí. A nejen ona, kolega Václav Skalický přichází s další zajímavou novinkou ze své praxe, a totiž s okamžitým přepisem aneb pomocníkem pro snadnou komunikaci. Teď mě napadá, a věřte, nevěřte, do Okének dnes po delší době píše i naše paní metodička Hana Dvořáková. A vtipně! No, to se jí to vtipkuje, když ani jinak neumí 😊. A to je moc dobře. A taky je to těžké! Jenže člověk, ač je občas mizérie, musí dál a s humorem, srandou, legrací, vtipem to jde o něco líp. Vlastně o dost. Přeji vám, vážení a milí, aby vám neuplynul jediný den, v němž byste se nemohli s radostí zasmát!

Zdena Jelínková
šéfredaktorka Doteků

ZPRÁVY Z LORMU

Jak to dopadlo se zázraky a naším hospodařením v roce 2024?

Milí čtenáři Doteků,

je 28. ledna a já radostně volám „HOTOVO“! Všechno kolem vyúčtování dotací a grantů je s předstihem odesláno, všechny další povinné tabulky s ročními výkazy sociálních služeb doručeny v řádných termínech. Leden máme každoročně v LORMu nabitý díky účetní závěrce a povinností odeslat vyúčtování, závěrečné hodnotící zprávy, roční statistiky a výkazy za předchozí rok. Tradiční novoroční maraton představuje rychlou a efektivní spolupráci celého našeho malého, zato vysoce výkonného týmu. Ale než vás seznámím s výsledky hospodaření v roce 2024, odpovím nejdřív na otázku, kterou jsem si kladla v zimních Dotecích – stal se během podzimu zázrak? Bylo v listopadu vyhlášeno dotační řízení u Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) na

rok 2025? Byly podpořeny oba naše projekty u Nadačního fondu Českého rozhlasu a Ministerstva kultury? Jak už to v životě bývá, moje přání byla částečně vyslyšena. Ale bez mimořádného pracovního úsilí v průběhu listopadu a začátku prosince by se to celé neobešlo. A představte si, že dokonce došlo i na ty zázraky! S některými jsme v LORMu vůbec nepočítali. Duch Vánoc se nám v prosinci zjevil, aniž bychom pořádali tradiční charitativní městskou hru. Jak to? Vezměme to hezky celé popořadě.

Ve čtvrtek 7. listopadu MPSV skutečně vypisuje avizované dotační řízení pro rok 2025 v programu B pro celostátní služby s uzávěrkou do 9. prosince 2024. Tou dobou se od druhé poloviny října věnuji přípravě žádosti o schválení změn v položkovém čerpání každé naší služby v roce 2024, protože termín pro odeslání žádosti byl z poloviny ledna posunut už na 1. prosince příslušného kalendářního roku. Co to konkrétně znamená? Jakmile naše paní účetní zaúčtuje zářijové a následně říjnové náklady, porovnávám v polovině října a následně v půlce listopadu, kolik bylo skutečně z přidělené dotace vyčerpáno na jednotlivých uznatelných nákladových položkách. Opakovaně propočítávám realistické náklady do konce roku a připravuji si tabulky ke schválení změn v čerpání dotace, které 21. listopadu odesílám přes datovou schránku na MPSV ke schválení. A protože poskytujeme 4 sociální služby, připravuji to všechno 4x, tedy pro každou službu zvlášť. Do toho se s metodičkou Hanou Dvořákovou vrháme do přípravy podání žádosti o dotace na rok 2025. Připravit, vyplnit a podat takovou žádost nám zabere minimálně 3 týdny. Nejdříve musíme nastudovat pozměněnou metodiku, pak zkompletovat spoustu podkladů, aktualizovat již schválený rozpočet na rok 2025 a můžeme začít vyplňovat žádost za každou službu zvlášť. Nebudu vás zde zbytečně zahlcovat dalšími detaily, důležité je, že jsme žádost podali již 5. prosince. V té době také posílám na MPSV dotaz, zda nám schválili změny v čerpání dotace u všech 4 služeb pro rok 2024. Zbývá už necelý měsíc a tato informace je pro nás klíčová kvůli nákupům do konce roku. V úterý 10. prosince přichází schvalovací dopis. Hurá! Už víme, s čím můžeme počítat.

Listopadový maraton, kdy se nám sešly 2 klíčové a časově náročné činnosti v jednom měsíci, je za námi. Žádost o dotace na rok 2025 podaná, změny v čerpání dotace v roce 2024 schváleny. Tou dobou již známe i výsledek grantového řízení u Nadačního fondu Českého rozhlasu – náš projekt byl ze sbírky Světluška podpořen. Teď stihnout připravit a odeslat do konce roku všechny materiály pro klienty, členy, dárce. V Adventním bulletinu zasíláme klientům přihlášky na pobyty v roce 2025. Ubytování na pobytech budou mít klienti se svými průvodci-tlumočníky plně hrazené z nadačního příspěvku, hradit si budou jen částku za stravování.

Když si v polovině prosince uvědomím, co všechno máme za sebou, tak jsem vděčná za zodpovědné rozhodnutí nepořadat letos Ducha Vánoc. Opravdu nevím, kde bych na to vzala čas, vždyť v listopadu jsem mnohokrát musela pracovat i po večerech a víkendech. A přesto se nám Duch Vánoc v prosinci zjevuje, aniž bychom pro to sami museli cokoli udělat. Tím nečekaným dárkem se stává charitativní zaměstnanecká sbírka, zveřejněná na portálu darujspravne.cz, kterou pro nás během adventu vyhlásil útvar Financí ČSOB spolu s týmem SS&O. Do sbírky se zapojilo 56 dárců, kteří nám přispěli na sociální služby pro hluchoslepé dary ve výši 21 685 Kč. Banka ČSOB výtěžek sbírky zdvojnásobila na celkovou částku 43 370 Kč. Tím ale vánoční nadílka zdaleka nekončí. V prosinci a na sklonku roku nám přichází na účet spousta darů od našich věrných a štědrých dárců a podporovatelů. Jmenovité poděkování průběžně doplňujeme na našich „webovkách“ a najdete je na <https://www.lorm.cz/pro-verejnost/dekujeme/minule-roky/dekujeme-rok-2024/>.

A jak to dopadlo s žádostí na Doteky u Ministerstva kultury? Na odpověď si musíme počkat do poloviny ledna, kdy se bohužel z webu ministerstva dozvídáme, že náš projekt nebyl podpořen. I to k naší práci patří, ne vždy je naše úsilí odměněno pozitivním výsledkem. Nedá se nic dělat, žádost na Doteky časem zkusíme podat jinde. Tou dobou se již naplno věnujeme vyúčtování dotací a grantů za rok 2024. Zatímco metodička zpracovává roční statistiku sociálních služeb a další přehledy z měsíčních výkazů terénních sociálních pracovníků, já vyplňuji přehledy a tabulky,

zkrátka vše, co bude potřeba, aby to po uzavření účetnictví svištělo a dalo se to v požadovaných termínech stihnout. A všemu tomu předchází práce pokladní Lenky Sellnerové, která začátkem ledna uzavře prosincovou pokladnu, v mezidobí proplatí a zaeviduje všechny faktury, z banky stáhne bankovní výpisy, které doplní o poznámky ke všem příchozím i odchozím platbám pro paní účetní. Pak nastupuji já, abych vše podepsala a na účetních dokladech pro paní účetní vyznačila, co, kam a jak má být zaúčtováno. Prosincové podklady odvážíme na Chodov do účetní firmy, kde už přebírá štafetu paní účetní a v co nejkratším čase vše zaúčtuje. Následně mi pošle e-mailem zpracované výsledky typu Výsledovka, Rozvaha, Účetní deník, jednotlivá hospodářská a nákladová střediska apod., abych vše mohla projít, zkontrolovat, připravit, spočítat a odeslat paní účetní souhrnné poznámky, co, kde a jak bude potřeba ještě v čerpání dotací a grantů upravit. A konečně nastává den D, kdy se s notebookem vypravím na několik hodin k paní účetní, abychom společně vše znovu prošly, upravily a řádně vyčerpaly dotace i granty dle závazných metodik, zkrátka uzavřely účetnictví za rok 2024, uff!

Letos tím dnem D bylo pondělí 20. ledna 2025 a neskromně musím konstatovat, že i díky pečlivé přípravě nám to letos s paní účetní šlo krásně od ruky. Už za pár hodin odvážím do kanceláře všechny šanony s pokladnou, bankou a fakturami a štafeta je opět na naší straně. Dohledat, naskenovat, v aplikaci Granty ve vyúčtování pro Nadační fond Českého rozhlasu ke správné položce přiřadit správnou naskenovanou fakturu včetně výpisu z banky o proběhlé platbě. Ve středu 22. ledna odesílám vyúčtování se závěrečnou zprávou „Světluškám“ a ten samý den se pouštím do vyplňování tabulek pro MPSV. Ve čtvrtek 23. ledna v poledne z banky odesíláme vratky a do podvečera přes datovou schránku na MPSV odešlu vyúčtování všech 4 dotací. Už mi zbývá „jen“ vyplnit 14 tabulek s ročními výkazy služeb a celkovými náklady a výnosy všech 4 služeb, v pondělí 27. ledna podvečer vše odesláno. V úterý 28. ledna zakládám v kanceláři na Újezdě výkazy do příslušných šanonů a je tu ono počáteční HOTOVO! K roku 2024 se nicméně budu do

léta letošního roku ještě mnohokrát vracet. Na jaře proběhne tradiční kontrola hospodaření ze strany Dozorčí rady LORMu, koncem dubna odešleme na Magistrát hl. m. Prahy průběžné roční vyúčtování sbírky, v květnu nás čeká nezávislý audit čerpání dotace MPSV v roce 2024 i účetní závěrky k 31. 12. 2024, který opět provede společnost 22HLAV, s. r. o. V mezidobí musíme dát dohromady Výroční zprávu za rok 2024, obsahující finanční zprávu, kterou budou v květnu kontrolovat auditoři a v červnu ji jako celek bude schvalovat Výkonná rada.

A jak jsme si tedy v roce 2024 vedli? Stejně jako v předchozích letech jsme hospodařili s vyrovnaným rozpočtem a podařilo se nám vytvořit i potřebnou rezervu pro další období. Celkové náklady i výnosy v roce 2024 činily 7 274 952,02 Kč. S ohledem na dlouhodobý nedostatek kvalifikovaných uchazečů na trhu práce jsme měli v loňském roce nižší náklady, než jsme původně v žádosti o dotace u MPSV plánovali. Z toho důvodu jsme museli odeslat na MPSV zmíněné vratky ke všem čtyřem sociálním službám v celkové výši 134 509,56 Kč. Dotace jsou vázány na kalendářní rok a jen na uznatelné a schválené nákladové položky. Nejsou-li vyčerpány, musí se vrátit, přes to nejede vlak. Z přidělené dotace MPSV v celkové výši 6 411 600 Kč jsme v loňském roce financovali 4 sociální služby ve výši 6 277 090,44 Kč, což představovalo podíl 86,28 % z celkových výnosů. Jaké další zdroje nám pomohly dofinancovat náklady v roce 2024? Již v roce 2021 jsme z příspěvku od Nadačního fondu Českého rozhlasu ve výši 450 000 Kč mohli zakoupit 2 služební automobily pro terénní sociální pracovníky v Praze a Brně. Nadační příspěvek je v našem účetnictví postupně podle odpisového plánu čerpán v období let 2021 až 2025. V roce 2024 bylo z příspěvku na odpisy aut konkrétně čerpáno 112 500 Kč. Od Nadačního fondu Českého rozhlasu jsme na rok 2024 získali příspěvek ve výši 299 640 Kč na sociálně aktivizační služby, z toho 248 640 Kč z příspěvku bylo určeno na ubytování klientů na 2 pobytech. Zbývajících 51 000 Kč pak činilo cestovné na výlety na obou pobytech, vstupné a pomůcky na pobytech i klubech pořádaných v průběhu celého roku. Z příspěvku jsme v roce

2024 vyčerpali 273 491 Kč a zbývající částku formou vratky ve výši 26 149 Kč odešleme, jakmile nám bude schválena Závěrečná hodnoticí zpráva s vyúčtováním projektu. Celkový podíl příspěvků od Nadačního fondu Českého rozhlasu v roce 2024 činil 5,31 %. Z výtěžků naší sbírky na odpisy aut a na dofinancování nákladů na pobyty a kluby jsme v roce 2024 čerpali 62 025 Kč, což představuje podíl 0,85 %. Naši dlouholetí a věrní sponzoři a individuální dárci na financování služeb a projektů pro hluchoslepé v roce 2024 přispěli částkou 431 278,11 Kč, což představuje podíl 5,93 %. Příjmy od klientů za stravování na červnovém a zářijovém pobytu ve výši 115 220 Kč činily podíl 1,58 %. Úroky, ostatní výnosy, tržby z prodeje služeb a členské příspěvky ve výši 3 347,47 Kč pokryly zbývajících 0,05 %.

Dobré hospodaření a rezervy jsou základem toho, abychom mohli ustát všechny finanční nejistoty. Bez rezerv bychom neměli z čeho hradit první tři měsíce v roce, protože výsledek dotačního řízení u MPSV se dozvíme nejdříve začátkem března. Dotace na účet nám však většinou přijdou až koncem března. Z nově získaných příspěvků od firem a individuálních dárců v roce 2024 jsme mohli díky dobrému hospodaření vytvořit rezervu 587 055,41 Kč, z výnosů sbírky za rok 2024 máme ušetřenou rezervu do dalšího období ve výši 56 980,57 Kč, celkem jsme v roce 2024 vytvořili z darů rezervu 644 035,98 Kč. A jaké další finanční zdroje máme pro rok 2025 jisté? Kromě výše zmíněných finančních rezerv jsme získali od Nadačního fondu Českého rozhlasu příspěvek 260 536 Kč na realizaci dvou pobytů a klubových setkání na našich pobočkách.

V roce 2025 plánujeme dál zajišťovat terénní sociální služby v maximální možné míře při všech našich pěti Poradenských centrech LORM. Výběrové řízení na obsazení pozice terénního sociálního pracovníka do Prahy i Brna stále běží. Plánujeme pokračovat v depistáži a budeme pořádat klubová setkání. Dál se můžete radovat ze svého oblíbeného časopisu Doteky ve zvětšeném černotisku, Braillově písmu a zvuku. V letošním roce se klienti mohou těšit na dva týdenní pobyty. První proběhne v červnu v jižních Čechách v Zotavovně Pracov nedaleko Tábora, druhý

pobyt se bude konat v září v hotelu Renospond ve Zderazi ve východních Čechách nedaleko Proseče u Skutče.

Takové jsou naše plány pro rok 2025. Držte nám prosím palce, ať na všechny sociální služby a projekty zajistíme potřebné zdroje. Ať jsme úspěšní ve vypsání výběrových řízení, bez kvalifikovaných kolegů to nejde. Věřte, děláme pro to maximum. A někdy nám pomůže i zázrak 😊.

Petra Zimermanová
ředitelka LORM z.s.

Okénko metodičky

Milí čtenáři,

pojďme spolu nahlédnout do pracovní náplně lormácké metodičky. Všechno by se mi asi do článku nevešlo, takže nabízím takovou menší ochutnávku.

Co dělám nejčastěji? Hodně času spolkne administrativa. Kontroluji výkazy terénních pracovníků. Ti vyplňují měsíční výkaz práce a data z něj převádějí do statistického výkazu práce. Obvykle v tom množství údajů, které musí vyplňovat, objevím nějakou chybičku. Někdy je to trochu detektivka vypátrat, jak se tam dostala. Musí sedět každá vykázaná půlhodina, abychom mohli výsledky předat různým institucím, které je vyžadují. Práce s čísly není můj koníček, už na základní škole jsem pochopila, že jsou to živé bytosti, které mají schopnost volně se pohybovat, sdružovat se bez mého vědomí a funět mi za krk. O to větší mám radost, když nám všechno pěkně vyjde. Kromě toho podle potřeby připravuji třeba materiály pro školení zaměstnanců a také přednášky a prezentace pro studenty nebo pro konference, kterých se čas od času účastníme. Nedávno jsme u nás měli například studenty druhého ročníku lékařské fakulty. Doufám, že až se s nimi jednou potkáte v ordinaci, budou vědět, jak co nejlépe komunikovat s člověkem s hluchoslepotou.

Co mě baví? Moje pracovní náplň je celkem pestrá – a to je na tom to nejlepší. S tím souvisí i to, že se stále něco nového učím. A co se naučím, můžu předat dál. Těším se na společná setkání na pobytech, kde kromě průvodcovství občas vypomůžu i s přípravou edukační části programu. Snažím se vymyslet, jak si zopakovat Lormovu abecedu nějakou zábavnou formou, nebo jak si i s průvodci na chvíli vyzkoušet orientaci v prostoru bez zrakové kontroly. Loni jsme si všichni procvičili odhad vzdálenosti a chůzi přímým směrem, letos bychom mohli připravit nějakou pěknou cvičnou trasu (původně jsem chtěla napsat „překážkovou dráhu“, ale nechci nikoho odradit 😊).

Co mě šokuje? Zní to trochu dramaticky, ale mě to opravdu šokuje – kolik tabulek k vyplnění dokáží úředníci na vyšších místech vymyslet a rozeslat! A pořád přibývají. Množí se jak králíci. Vyskakují na nás z klobouku, ze schránky, z e-mailu. Víte například, že když vyplňujete v aplikaci Ministerstva práce a sociálních věcí roční statistiku a proklikáte se přes různé ikonky až do jejích temných hlubin, vyskočí na vás dotaz, v kterém patře budovy poskytujete služby? A kolik má budova celkem pater? Vyběhnete na chodník a spočítáte všechny byty nad kanceláří. A pak už jen uvažujete, k čemu je tato informace dobrá.

A bonus? Spolupráce na přípravě Doteků. Naformátuji články, zařadím je do jednotlivých rubrik, sleduji, jak se nám každé číslo pěkně zaplňuje, až nakonec začne přetékat. Snažím se vychytat všechny nedokonalosti, připravím verzi pro tisk, pro web, pro rozesílku e-mailem. Nově vytvářím i aktivní obsah. Pokaždé od minulého čísla zapomenu, jak se to vlastně dělá, ale většinou stačí podpořit mozek trochou čokolády navíc a on se rozeběhne... Práce na Dotecích mě moc baví a doufám, že Doteky baví i vás. Tak přeji příjemné počtení a těším se zase někdy na shledanou!

*Hana Dvořáková
metodička LORM z.s.*

Vážení a milí lormáci,

rád bych se s vámi podělil o zajímavý zážitek, možná vám tato zkušenost přinese inspiraci nebo užitečné rady, pokud budete někdy řešit podobnou situaci.

Jednoho dne se na mě klientka obrátila s prosbou o pomoc. Potřebovala nový signalizační systém, především k domovnímu zvonku, protože se často pohybuje doma bez sluchadel. Původní systém, který kdysi využívala, už delší dobu nefungoval a situace se stala obtížnou.

Nejprve jsem prozkoumal nabídky různých firem a připravil přehled možností. Po zvážení jsme se rozhodli pro společnost Widex, která má v Praze sídlo a se kterou mám dlouhodobé pozitivní zkušenosti. Klientka zvažovala různé varianty a nakonec se rozhodla pro signalizaci na domovní zvonek i mobilní telefon. Ačkoli existuje možnost žádat o příspěvek na takovou pomůcku, klientka se rozhodla náklady pokrýt sama, protože již v nedávné době žádala o příspěvek na dvě jiné hodně drahé pomůcky. Celkové náklady na systém činily přibližně 14 000 Kč.

Po objednání jsme museli několik týdnů čekat, protože zařízení bylo potřeba dodat ze zahraničí. Jakmile dorazilo, navštívil jsem klientku a společně jsme se pustili do instalace. U domovního zvonku jsem připevnil vysílač s mikrofonem, který zachytává zvuk zvonku, a další vysílač jsem umístil u pevné linky. Klientka dostala vibrační pager, který ji upozorňuje na zvonění nebo telefonní hovor. Pager při příjmu signálu vibruje, takže klientka vždy ví, že někdo zvoní nebo volá.

Při instalaci jsme ale narazili na problém – jeden z vysílačů nebylo možné propojit s kolébkou, do které se vkládá mobilní telefon. To znamenalo, že signalizace nefungovala pro mobilní hovory, což bylo pro klientku zásadní. Situaci jsem konzultoval s technikem z Widexu a podařilo se nám zařídit bezplatnou výměnu za jiný model vysílače.

Po instalaci signalizačního systému bylo potřeba do-

ladit několik detailů, které se objevily během prvních dní používání. Při testování jsme zjistili, že vysílač u domovního zvonku někdy nezachytí zvuk zvonění dostatečně spolehlivě. Tento problém jsem vyřešil zvýšením citlivosti mikrofonu na vysílači, aby dokázal lépe reagovat i na tišší nebo rychlejší zazvonění.

Naopak u kolébky pro mobilní telefon se ukázalo, že její nastavení je příliš citlivé. To způsobovalo falešná upozornění, systém reagoval i na vibrace, které nebyly způsobeny příchozím hovorem. Tento problém jsem odstranil snížením citlivosti kolébky tak, aby přesně reagovala pouze na relevantní podněty.

Po těchto úpravách začal celý systém fungovat spolehlivě a přesně podle očekávání. Klientka nyní využívá signalizační zařízení s maximálním komfortem a cítí se mnohem jistější. Už se nemusí obávat, že by neslyšela, když někdo zazvoní u dveří, nebo že by jí unikl důležitý hovor na mobilním telefonu.

Doufám, že vás tento příběh zaujal a třeba i inspiroval, pokud zvažujete podobnou pomůcku. Věřím, že může být cennou informací pro každého, kdo hledá způsob, jak si usnadnit život nebo zlepšit jeho kvalitu.

*Václav Skalický
terénní sociální pracovník Liberec a Praha*

Okénko do Jihočeského kraje

Milí čtenáři,

jak jistě víte, v LORMu pracuji již tolik let, že už je ani neumím spočítat. Všechny ty roky vám pomáhám mimo jiné vyřizovat nová sluchadla a naivně jsem si myslela, že znám správný postup. A to až do letošního léta, kdy jsem se snažila pomoci nové klientce na Vysočině. Mají tam pro mě do té doby neznámá pravidla, jak postupovat.

Nejdříve zopakují postup, který je běžný a vlastně jednoduchý. Při pravidelné kontrole u svého foniatra se s ním domluvíte, že z nějakého důvodu potřebujete nová sluchadla. Nejčastějším důvodem je zhoršení sluchu a vaše sluchadla již nevyhovují. Nebo jsou vaše sluchadla již „letitá“ a neslouží tak, jak by měla. Lékař vám vyšetří sluch a dle výsledku navrhne možná sluchadla. Společně potom vyberete ta, která vám nejvíce vyhovují jak kvalitou zvuku, tak i cenou. Lékař je následně objedná, vy si je přijdete vyzvednout, zaplatíte rozdíl mezi cenou sluchadel a příspěvkem od zdravotní pojišťovny. Následně vám foniatr sluchadla seřídí a poptá se vás, jestli seřízení vyhovuje, a popřípadě nastavení upraví. A vy si odcházíte zvykat na nový zvuk i hlasitost sluchadel.

A teď pojďme společně objevovat „krásy nového“. Nová klientka mě oslovila právě z důvodu, že na sluchadla, která má, slyší velmi špatně. Na mou otázku, kdo je její foniatr, mi odpověděla, že žádného nemá, chodí pouze na ORL. Zatelefonovala jsem tedy její lékařce na ORL s dotazem, jak pomoci vyřídit nová sluchadla. A byl mi vysvětlen následující postup. Paní se objedná k nim, tam jí udělají potřebná vyšetření, tzv. audiogram. A následně se objedná k technikovi, který jí doporučí sluchadla a ta jí objedná. Další postup se již nemění od toho, který jsem popsala výše. Z důvodu dlouhých objednacích lhůt by k objednání sluchadel došlo až tak koncem roku. To klientka odmítla. Proto jsem začala telefonovat a žádat na tamní poměry nezvyklý postup: objednání na ORL i k technikovi ve stejný den. Stálo to hodně přesvědčování, ale podařilo se! Zádrhel nastal ve chvíli, kdy administrativní pracovnice u technika byla iniciativní a pár dní předem zavolala klientce, že ji očekávají u nich na výběr sluchadla a jestli má u sebe vyšetření z audiogramu. Paní odpověděla, že audiogram nemá, a již nedodala, že v den návštěvy ho mít bude. Administrativní pracovnice jí sdělila, že její návštěvu tedy ruší. Klientka mi toto, na štěstí zavčas, zavolala. Nebudu vám líčit, kolik telefonátů a přesvědčování mě stálo, aby zrušení schůzky zrušili a paní si mohla vybrat sluchadla ve stejný den, kdy jí bude udělán audiogram. To se nakonec podařilo úspěšně dokončit. Jejich cena byla

bohužel pro ni příliš vysoká, a tak jsme se domluvili, že jí pomohu požádat některou nadaci o příspěvek.

Ale o tom až příště. Ať se máte na co těšit a já nemusím „okusovat tužku“ při přemýšlení, o čem vám budu psát.

*Jana Radová
terénní sociální pracovnice Jindřichův Hradec*

Okénko do Moravskoslezského kraje

Tak o čem jsem do Okénka ještě nepsala? Třeba o výuce Lormovy abecedy. Pro ty, kteří nevědí, o co vlastně jde: jak už pojmenování abecedy napovídá, jedná se o něco, co je společné s názvem naší organizace. Určitě víte, že Hieronymus Lorm byl mimo jiné také hluchoslepým básníkem, který tuto abecedu vymyslel. V roce 1993 ji do české verze modifikovala naše společnost LORM z.s. Lormáci, kteří pravidelně jezdívají na pobyty, ji určitě skvěle ovládají, nebo minimálně vědí, jak na ni, i když si ji třeba celou nepamatují. Jak taková individuální výuka klienta vypadá? Pokud se na výuce s klientem domluvíme, a to jak ve smlouvě, tak v individuálním plánu, tak nám formálně ve výuce nic nebrání. Spíš možná pravidelnost, ta je v každé činnosti důležitá. Určitě nestačí výuka 1x měsíčně, je dobré si Lormovu abecedu procvičovat i samostatně nebo s někým v blízkém okolí. K tomuto účelu je na první společné výuce pracovníkem předán předtištěný tiskopis s jednotlivými písmenky, čísly, háčky a se znázorněním, jak se třeba píše otazník. Také jsou zde vyobrazeny dlaně obou rukou s celou abecedou. Seznámím klienta s tím, co vlastně Lormova abeceda obsahuje a jak dlouho se jí spolu budeme věnovat, ať už v rámci několika hodin nebo v rámci delšího časového úseku. Vyhodnotíme spolu s klientem každý půlrok, jak se ve výuce posunul. Pro mne byla výuka Lormovy abecedy v roce 2024 první zkušenost, i já jsem se její systém musela naučit. Naštěstí

jsem měla ve výuce dva zkušené klienty a ke konci roku se přidala ještě další klientka, partnerka jednoho ze stávajících „žáků“. U této dvojice nejde jen o procvičování paměti, ale do budoucna opravdu možná pouze o jeden jediný komunikační prostředek, který budou moci používat.

Než jedu ke klientovi na dohodnutou výuku, připravím si doma pomůcky a vše, co k výuce budeme potřebovat, například říkanky. S mojí první klientkou jsme nejprve musely trochu překonat ostych, moc si nevěřila a měla pocit, že je to vlastně k ničemu a že už na učení nemá „mladý mozek“. Ale zvládly jsme! S dalším klientem jde Lormova abeceda rychleji, takže tento rok mohu přidat i těžší varianty slov a vět. K výuce abecedy používám různé postupy, ale dávám si pozor, aby to nebylo jako ve škole, to by moji „studenti“ brzy ztratili trpělivost. Vymýšlím si různá přirovnání, kreslím do dlaní, používám „papírové ruce“ označené izolepou a klient se snaží slovo poskládat. Jestli čekáte na naší výuce něco vtipného, nemusíme chodit daleko, i to se samozřejmě stává. Když se někdo splete, budu to zaručeně já, ale klienti mi naštěstí vždy odpustili. Vlastně mají ohromnou radost, když moji chybu odhalí 😊. Přeji všem, kteří se rozhodli lormovku osvojit, mnoho úspěchů a těším se s vámi při její výuce na shledanou!

*Marcela Kazíková
terénní sociální pracovnice Ostrava*

STALO SE ANEB POHLED Z DRUHÉ STRANY

Rok 2013

Odečteme-li od dnešního letopočtu 12 let, dostaneme se k roku 2013. A právě o něm vám dnes budu povídat. Tedy přesněji řečeno vám předložím, co mi z něho ve spojitosti s LORMem uvízlo v paměti. Pokaždé, když si pročítám příslušné podklady pro tuto rubriku, nestačím se divit, co všechno jsme stihli, zvládli a prožili (božínku, kde jsme na to brali sílu, elán, energii?). A jak málo si z toho člověk zapamatuje, až na nepodstatnosti, přesněji události, které se staly zcela neplánovaně, zato zůstávají nezapomenutelné.

Tak kupříkladu tandemy a turistika v Třeboni. V tom roce bylo po velkých a dlouhodobých deštích, následkem čehož se přemnožili komáři, nenávidění a neporazitelní. Jako každé léto jsem se na pobyt vyzbrojila elektrickým odpuzovačem, který sice smrdí jak tchoř, zato skvěle funguje. V místnosti. Ať jsme se venku hnuli, kam jsme se hnuli, mračna krvežíznivých potvor s námi. Jakmile jsme zastavili konvoj, vypadali jsme během chvilky jak pole napadená sarančaty. Nejhorší bylo popisovat během jízdy na tandemu cestu a okolí, to jste byli rázem po obědě i večeri současně, pokud jste nestihli tyto hnusné bzukavé tvorečky obratem vyplivovat. A tak se pokyny i popisy omezily na uhhh, hmmm, éééé, uááá, íííí a podobně. Obdivuhodné bylo, že tandemisté vzadu reagovali přesně jak hodinky, z čehož usuzuji, že někdy slov netřeba, i neartikulované pokyny dokáží situaci plně vystihnout.

V září 2013 se konal ve Vyškově 4. ročník Lormolympiády, v zimním čísle Doteků na ni účastníci pěli ódy, dle mého názoru zasloužené, vizte úryvek z dopisu Lenky Křepinské: „... Líbilo se mi, že hned v počátku soupeření byli zapojeni průvodci, kteří museli porovnat své síly. A pak došla řada

na nás... Musím smeknout klobouk před mnohými klienty, hlavně ženského pohlaví. Některé jemné ženy na první pohled ukázaly, že se s ničím nepářou, a daly opravdu slušné výkony! Je dobré vědět, že za námi klienty někdo stojí a dává pomocnou ruku v jakékoli situaci. Že víme, že se máme na koho obrátit a pracovníci LORMu nás nenechají ve štychu. Myslím, že to není jen o tom, že to mají v popisu práce, ale protože chtějí a dělají to rádi. Tím chci vyjádřit velký dík všem, co se podíleli na Lormolympiádě či na jiných akcích, programech, setkáních..." Krásná pochvala, hned má člověk dušičku v peříčku! A radost nezkaží ani tištěné postřehy dobrovolnice Pavly Kluzákové (zdravím tě srdečně, Pavli!), která mně a paní ředitelce Petře s vytřeštěnými zraky počítala množství zkonsumovaných věnečků na večerním rautu, navíc s nejapnými poznámkami typu, že takovou soutěž v požívání ještě neviděla a kam se na nás dvě hrabe Lormolympiáda!

K dalším pro mě nezapomenutelným zážitkům tohoto roku patří bezesporu zimní pobyt na Vysočině v Milovech v hotelu Devět skal. Jak v létě přšelo, tak v zimě sněžilo, a taky fest! Ta dřina, když musel člověk jako první v zástupu běžkařů prošlapávat stopu, po níž se ani nedalo vrátit, protože okamžitě za posledním zadkem zapadala sněhem! Museli jsme každé ráno zatraceně dobře namažat (ne sebe, lyže!), jinak se pod lyží utvořila obrovská „bota“ sněhu a bylo nejen doklouzáno, ale i došmajdáno. Vzpomínám, jak jsme zmordovaní jednoho dne konečně dorazili do jediné hospůdky, kterou jsme během týdne navštívili (jó, přátelé, to nebyl Kuklík, Kadov, Kadovánek... 😊), zpocení až na bambulích čepic, a hned poprosili obsluhující slečnu o džbánek vody na stůl, než si objednáme další občerstvení. Sdělila nám nevlídně, že vodu z vodovodu nepodávají a ať si ji u ní koupíme balenou. Napili jsme se tedy na toaletě a občerstvovnu na protest opustili. Neobčerstvení. Ale byl to překrásný týden, plný pohybu, zábavy a kamarádství. Také na něj, stejně jako na ty všechny ostatní, pasuje výstižná báseň Jarky Žákové, vytvořená na lyžáku ve Škrdlovicích:

ÓDA NA VEDOUCÍ ZIMNÍHO POBYTU

Zdena má hlas jako zvon,
kde se objeví, tam je shon.
Den nám naprogramuje,
zasměje se, vtip poví,
věru těžko by nám bylo bez ní.

TRASÉR PAVEL

Pavel je kučeravý hoch,
dlouhý jako věž.
Na běžkách za mnou pokřikuje:
„Rovno, Jarko, za mnou běž.“
Vesele si pohvizduje,
z příkopu mě vytahuje.
Při tanečku lehce piruetu udělá,
je to zkrátka šikula.

BÁSEŇ NA UVÍTANOU PRO PRŮVODKYNĚ „BORŮVKU“

Pojď dívko luzná,
pojd' dál v můj háj.
Neboj se, nekousnu tě,
neboť falešné zuby mám.

*Zdena Jelínková
šéfredaktorka Doteků*

PŘÍSPĚVKY ČTENÁŘŮ

S vodícím psem v obchodě

Nedaleko od mého bydliště stojí jediná velká prodejna, kde lze koupit docela vše. Další obchod je tak půl hodiny od domova, pro mě rizikovou cestou.

Jednoho dne na jaře jsem si ráno uvařila kafičko a vidím, že krabička na kávu je skoro prázdná.

„Tak, Ozíku, dnes půjdeme do Penny, co na to říkáš?“ promluvila jsem ke svému psímu parťákovi. Neříkal nic, jen radostně vrtěl ocasem.

Kafe jsem dopila, popadla obojek, reflexní vestičku s nápisem VODICÍ PES, sobě na záda batoh, do ruky hůl a vodítko.

Po cestě do Penny uvažuji, co mi krom kilové kávy ještě chybí. Než jsem si promyslela co a jak, už jsme stáli u vchodu do Penny. Ihned jsem Ozzymu vodítko zkrátila na potřebnou délku, aby mi byl u nohy a měla jsem ho pod kontrolou. Vešli jsme do obchodu. Rovnou jsem, bez košíku jako vždy, šla do regálu, kde jsem najisto sáhla do míst, kde jsem zvyklá, že moje značka bývá. Popadnu kilovou kávu a spokojeně se otáčím k regálu s ovocem a zeleninou. Ale než jsem se stačila otočit, náhle ke mně někdo přistoupil.

„Dobrý den,“ slyším mužský hlas.

„Dobrý den,“ odpovím v domnění, že je to někdo z personálu, aby mi jako vždy pomohl s nákupem.

„Je mi to líto, ale nesmíte tu s pejskem chodit,“ řekl pán.

„Promiňte, nevím, s kým mluvím,“ já na to.

„Jsem ochranka prodejny,“ odpověděl slušně.

„Aha, pak jste tu asi nový a nevíte, že já tu se svým vodícím psem smím chodit,“ nedala jsem se.

„Nejsem nový a znám vás, ale už 14 dní je tu nová vyhláška. Víím, že nevidíte, proto vám to říkám, že na dveřích u vchodu je nápis: Vodící pes vstup pouze s náhubkem.

Chvíli stojím, v ruce držím kávu, u nohou mi sedí můj pes. Točí se mi hlava. Nevím jak dál, co dělat, jak reagovat, přemýšlím. Nic mě nenapadá, jen nechápavě kroutím hla-

vou. Měla jsem chuť s tou kilovou kávou praštit a odejít. Ale neudělala jsem to... Klid... dýchej... počítej... Musíš být klidná, zachovej rozvahu. „Prosím, mohu aspoň tu kávu zaplatit?“ Nic lepšího mě nenapadlo.

„Ano, doprovodím vás k pokladně.“ Doslova jsem cítila, jak mě vehementně chce z prodejny dostat.

Doma sedím na křesle, nechápu to, to není možné, kam jít do obchodu, abych si koupila základní potraviny? Uvařím si znovu kafe a dávám se dohromady.

Po chvíli přemýšlení volám Milanu Dvořákovi pro radu. Je to ředitel výcviku vodicích psů. Nebere mi to. Co teď? Napadlo mě zavolat kamarádovi Láďovi Holbovi, má také psa. Sláva, vzal mi to! Líčím, co se mi stalo před malou chvílí, a prosím o radu. Divil se, řekl, že je to blbost, že přišel z Tesca a nikdo mu nic neřekl. Hmm, říkám si, je to divný. Pak mi radil, ať zavolám inspekci nebo napíši stížnost. Nic takového jsem po rozhovoru neudělala. Byla jsem v nenáladě a rozhozená. Rozhodla jsem se, že tam nevzkročím. Nákupy si nechávám dovážet domů z prodejny Tesco. Sem tam si skočím do obchodu Hruška, který je půl hodiny cesty od domova. Za pár dní po události mě navštívil kamarád. Já mu o všem, co bylo v Penny, řekla. Rozzlobil se, a prý že tam půjde a promluví s vedoucí. Byl tam, dokonce dveře ofotil s nápisy kde – co – jak, ale žádnou informaci o zákazu vstupu nenašel. Ba ani ochranka tam nebyla, ani vedoucí. Řekl, že až příště dorazí na návštěvu, tak tam zajde. Z nějakého důvodu k tomu nedošlo. Za čtvrt roku mi zas došla káva. Co teď? V Hrušce kilovou kávu nemají, nezbyvá než jet do města, třeba do Kauflandu nebo Tesca, ale v tom tropickém horku se mi nechtělo vláčet se tramvají do centra. A tu mě napadlo, co když to zkusím, jít do Penny. Udělám mrtvého brouka, jakože jsem na to zapomněla. Ano, tak to udělám. Půjdu pozdě odpoledne, kdy není v obchodě už tolik lidí. Obleču „kluka“ do reflexní vesty, popadnu hůlčičku, vodítko a jde se. Cestou si plánuju, jak se zachovat a jak jednat, kdyby mě ochranka kontaktovala. Dveře se otvírají, zhluboka se nadechnu a popadnu Ozíka na krátké vodítko. Nenápadně sleduju na levé straně budku, kde bývá ochranka. Zdá se tam být. Já ale nešla do prodejny, ale k pokladně. Chvíli

stojím a čekám, až zákazník zaplatí. Pak prodavačka zavírala pokladnu a držela v ruce krabičku s tržbou.

„Dobrý den,“ pozdravím.

„Jé, dobrý den, dlouho jsem vás tu neviděla, byla jste nemocná?“

„Ne, nebyla. Jen jsem kvůli tomu zakazu radši nechočila.“

„O čem to mluvíte?“ divila se.

A já na nic nečekala a řekla jí, jak to bylo posledně. Stála, pokyvovala hlavou a pak řekla: „Chvíli tu stůjte, já se hned vrátím.“ Za chvíli se vrátila, ale nebyla sama. Přišla i s vedoucí prodejny. Začal výslech, jak a co bylo. Už jsem se potila, bylo mi trapně a nepříjemně. Pak se mě zeptala, zda bych toho pána poznala, a já řekla, že trošku ano. Popsala jsem ho, velký, silný, tmavé vlasy. Víc to popsat nešlo, ale hlas poznám hned. Poté zavolala toho pána z ochranky a dle hlasu jsem ho poznala, i popis seděl. Řekl, že o ničem neví. Ale ona mu řekla, že se to nesmí opakovat, jinak má výpověď, a to platí i pro toho druhého. Po tom všem, co se to tam probíralo, se přeci jen přiznal. Paní vedoucí mě doprovodila k pokladně s tím kilem kávy, která mi doma došla, a pak mi dala jednu radu.

„Příště, cokoliv někdo bude namítat, ihned si mě zavoláte a já vám osobně potvrdím nebo vyvrátím fakta.“

„A... a... ano,“ koktala jsem radostí. „Moc a moc vám děkuju!“

Byla jsem tak nadšená, že jsem tu ženu objala. Dala mi najevo, že má radost se mnou.

Už se nebojím. A Ozzy může správně pracovat. Kdybych mu nasadila košík, tak mu v tom zabráním. Často nepostřehnu, že mi něco upadne, on mi to hned radostně podává. Jak bych to mohla sama najít? Ozzy je můj zrak i sluch a rozhodně bych ho nemohla nechat někde u vchodu. Teď už je v Penny všechno v pořádku.

Dagmar Kopáčová

Morava krásná zem

Druhý pobyt LORMu v roce 2024 se uskutečnil opět na jižní Moravě – v Češkovících u Blanska. Ubytování jsme byli v Rekreačním zařízení Vyhlídka. Procházky v okolí byly pěkné a všechny jsem je zakončila hlazením oslíků.

V sobotu byl takzvaný mokrý program, zopakovali jsme si průvodcovství. Odpoledne jsme vyráběli vánoční přání pro naše sponzory. V neděli nás čekal autobusový výlet na zámek Lysice. Naše průvodkyně byla šikovná, zahrála nám na klavír Mozartovu skladbu. Na zámku mě nejvíce zaujal orientální salón a zbrojnice, kde se nacházejí zbraně od gotiky po romantismus, jsou tu unikátní samurajské meče a raritou je meč z protáhlé hlavy ryby pilouna obecného. V cukrárně, která je v místě bývalé konírny, je od roku 2005 vystaven historický kočár, který používala lysická šlechta při slavnostních příležitostech.

Úterní autobusový výlet začal ve Křtinách. Křtiny mají pouze 800 obyvatel, ale je tu poutní areál s kostelem Jména Panny Marie podle projektu Jana Blažeje Santiniho. Pan farář pro nás připravil prohlídku a informoval nás o postupné rekonstrukci kostela. Prohlídka byla zakončena zvonohrou na nádvoří kostela, kterou tvoří 27 zvonů a je řízena počítačem. Po tomto krásném zážitku jsme jeli do Boskovic. Boskovice mají židovské památky se synagogou, lázněmi a hřbitovem. Synagoga je barokní stavba s malbami na stropě ze 17. a 18. století od umělců z Polska a Ukrajiny. Židovský hřbitov byl daleko, tak snad ho navštívím někdy příště. Poslední zastávkou byla Olešnice, a to komentovaná prohlídka modrotiskové dílny. Všichni si zde nakoupili dárky, např. kalendáře, vánoční pohledy a srdíčka s levandulí.

Během pobytu jsme navštívili několikrát Blansko, na zámku je muzeum, pak je tu kostel sv. Martina, ale myslím, že nezapomenutelný zážitek pro všechny byl dřevěný kostelík, který nyní patří farnosti Církve československé husitské. Kostel byl do Blanska dovezen vlakem z Podkarpatské Rusi rozebraný na jednotlivé části v roce 1936. Během tří měsíců byl znovu sestaven a v roce 1937 otevřen.

Od roku 1964 je kulturní památkou ČR. Je to nejstarší kostel tohoto typu u nás. Nad vstupem do kostela je čtyřboká věž se čtyřmi nárožními věžičkami. Uvnitř je dochována část původní pravoslavné výzdoby – ikony. Byly instalovány tři nové zvony: Cyril, Metoděj a Mistr Jan Hus. Pan farář měl pro nás nachystané povídání a hlavně různé předměty na prohlídku hmatem – např. figurky z betléma z olivového dřeva přivezené z Betléma. Na závěr naší návštěvy zazněly zvony a v našich srdcích bude uložena milá vzpomínka.

Vedoucí pobytu Marcela Kazíková pro nás domluvila dvě zajímavé besedy, a to se speleologem a s dobrodruhem a cestovatelem. Je velká škoda, že jsme některou jeskyni nemohli navštívit, protože byly zatopené. Cestovatel nám řekl mnoho zajímavého o pěším putování po ostrově Papua-Nová Guinea. Cestu dlouhou 300 km zdolali s manželkou za jeden týden. Přivezl nám ukázat mnoho suvenýrů ze svých cest.

Závěrem děkuji všem za příjemný týden a mnoho zážitků. Už se těším na pobyty v roce 2025!

Marcela Peterková

ROZHOVOR

Problémy jsou od toho, aby se řešily

Milí čtenáři,

ani bych nespočítala, kolikrát jsme v Dotecích psali o psech. Odhaduji, že by všechny články s touto tematikou naplnily minimálně dvě celá čísla. Proč tomu tak je? No přece proto, že pejsánci, psi, hafani, raťafáci i lordi, zkrátka čtyřnozí parťáci, jsou nedílnou součástí našeho světa. A ti vodící teprve! Pro mnohé z vás, jejich majitele, je život bez nich nepředstavitelný. Pomáhají, slouží, pracují, hřejí u srdce, hladí duši, zamilovaně a vytrvale na svého páníčka či paničku hledí, oddaně jim

hledají cestu – reálnou i tu pomyslnou. Mít takového parťáka ovšem není jen tak, někdo ho do jeho vysoce odpovědného psího poslání musí vychovat, vycvičit a připravit. A já si vám dnes dovoluji představit ženu v tomto oboru jednu z nejpovolanějších, paní inženýrku Hanu Jasenovcovou.

Paní Hano, výcviku vodících psů se věnujete už 35 let, v současnosti v Nadačním fondu Mathilda (www.mathilda.cz). Základním předpokladem, jak předpokládám, je láska ke zvířatům. Formovalo vás v tomto směru dětství, rodina, prostředí?

Ano, k mé práci mne dovedla láska ke zvířatům a asi také učitelská tradice v naší rodině. Doma v Praze jsme psa neměli, ale vždycky jsem se ke psům nebo i k jiným zvířatům nějak dostala. Vyrůstala jsem v psích boudách u sousedů, o prázdninách v kozích chlívčích nebo na pastvinách mezi kravami. Psy v okolí domu jsem podle štěkotu poznala všechny. Profesně jsem mířila na venkov, do zemědělství a svého prvního psa jsem si pořídila až na vysoké škole, byla to fenka středního knírača Betinka. Nakoupila jsem knihy o výchově a výcviku, teoreticky jsem se zodpovědně připravila, ale víc asi vychovávala Betinka mě než já ji. Za léta praxe jsem se toho naučila spoustu nejen o psech, ale i o lidech, zejména těch, kteří špatně vidí nebo nevidí vůbec. O tom, jak se žije bez zraku, co je možné poslepu dělat a co ne, jaké možnosti má nevidomý člověk v samostatné chůzi, jak se může dostat bezpečně z domova do práce... Dnes můžu dokonce říct, že mám víc přátel mezi nevidomými než vidícími.

Jak vybíráte budoucího skvělého vodícího psa?

Psi musí být ochotni ke spolupráci s člověkem, přiměřeně citliví a dobře zvladatelní, zároveň odvážní a rozhodní. V současné době začínáme již speciálním chovem vhodných štěňat pro výcvik, poté pokračujeme výchovou štěňete a kolem jednoho roku se z psího dorostence stane „psí student“, který se po dobu šesti až devíti měsíců vzdělává.

Takže kvalitní rodiče by teoreticky měli mít kvalitní štěňata s předpokladem kvalitního vodícího psa. Ale kde takové rodiče najít?

Vlastní chov štěňat je v současné době základem úspěšného výcviku vodících psů. Nutná je hlavně mezinárodní spolupráce v chovu, kterou umožňuje Mezinárodní federace vodících psů (International Guide Dog Federation – IGDF). Velké zahraniční školy se již desítky let zabývají chovem labradorských retrívrů zaměřeným právě na práci vodících a asistenčních psů. Vědecké týmy zkoumají dědičnost nejenom zdravotních problémů psů, ale i povahových vlastností.

V rámci IGDF existuje v současné době široká platforma chovatelské spolupráce s jednotným testováním zdraví i povahových vlastností psů určených pro chov. Nám se daří skvěle spolupracovat, máme chovné feny i psy pocházející z USA, Francie, Belgie, Maďarska, Austrálie... A i my naopak poskytujeme štěňata pro chov nebo krytí chovných fen zahraničním i domácím kolegům.

Musím říci, že díky chovatelské práci je to neuvěřitelný pokrok v kvalitě a schopnostech psů, které cvičíme dnes a se kterými jsme pracovali, když jsem začínala.

Jaké povahové vlastnosti by měl či musí takový budoucí psí vodič mít?

Pro výcvik psa jako průvodce nevidomého se hodí empatičtí, vyrovnaní a klidní psi s pevnou nervovou soustavou, odolní vůči stresu, naprosto tolerantní vůči okolí. Je potřeba počítat s tím, že vycvičený pes je většinou předán člověku, který má jen částečné nebo vůbec žádné kynologické zkušenosti a navíc omezenou možnost kontroly psa. Proto je ideální, když se pes pouze naučí jednotlivé cviky, následně je zvládne spojovat a pochopí, co je podstata jeho práce. Pokud je nutné psa při výcviku zklidňovat, odnaučovat nežádoucími reakcím a chování (např. štěkání na psy, na lidi, honění zvířat, přehnané čichání a slídění, silný tah), přinese to budoucímu uživateli psa menší či větší problémy. Schopný cvičitel to zvládne, ale vše, co je přeucené, násilně cvičené nebo dokonce zlomené, se v chování psa u nevidomého majitele opět vrací. Opravdu kvalitní budoucí vodící pes je

zvíře klidné, pracovité, ochotné a psychicky odolné, protože psychická náročnost jeho práce je obrovská. S věkem jsou vodící psi stále zkušenější a lepší, ale častěji přichází únava. Obvyklý věk, kdy je třeba myslet na „psí důchod“, je deset let psa.

Když přijde čas na „psí důchod“, kam vodící pes putuje na dožití?

Nejčastěji pejsek-důchodce zůstává u nevidomého nebo v jeho rodině, jsou to celoživotní parťáci, nechtějí se rozejít. Pokud z nějakého důvodu pes u svého pána zůstat nemůže (např. bydlí ve 3. patře bez výtahu a pes má pohybové potíže), jsme připraveni pejskovi najít klidné a bezpečné místo na dožití.

Už jsme pomalu u psího důchodu, ale ještě nevíme, jak takový výcvik vodícího psa probíhá 😊. A jaká je vlastně role vedoucího výcviku?

Prací vedoucího výcviku je, aby vše popsané fungovalo. Aby bylo dost štěňat a jejich vychovatelů, aby do výcviku postoupili jen povahově a zdravotně vhodné psi, aby cvičitelé měli odpovídající kvalifikaci a zkušenosti. Psy ve výcviku mají v naší organizaci cvičitelé doma, výcvik vedou samostatně, vedoucí musí mít o výcviku přehled, také hodnotí povahové testy i závěrečné zkoušky psů, má hlavní slovo ve výběru psa pro konkrétního klienta. To znamená, že musí mít všechny informace o klientech, kteří o psy žádají, kteří jsou v procesu předávání psa i těch, kteří už svého vodícího psa mají. Podílí se i na péči o klienty po předání psa, řešení případných problémů (servis po předání psa) včetně akcí pořádaných pro majitele vodících psů.

A teď k samotnému výcviku:

První rok života prožije štěně v „psí školce“, které se říká předvýchova. Tam získá spoustu zkušeností a nějaké základy výcviku. Přibližně v roce věku už může začít i výcvik speciální, který trvá obvykle šest až osm měsíců. Ten provádějí zvláště vyškolení trenéři. A věřte, že toho pes musí zvládat opravdu hodně! Celkem se musí naučit třicet čtyři

dovedností, které jsou ukotveny ve vyhlášce 388/2011 Sb., a to v různorodém prostředí od klidného venkova až po rušné ulice hlavního města. Základem výcviku je schopnost psa dlouhodobě se soustředit a nerozptylovat se okolím, což není při jeho přirozené zvědavosti lehkým úkolem. Musí zapomenout na svůj vynikající čich, sledovat svět před sebou očima a podle zraku se rozhodovat. Pes má obecně skvěle vyvinutý orientační smysl a snadno se orientuje tam, kde žije a často se pohybuje. Nicméně má bez patřičného výcviku tendenci prozkoumávat okolí a sledovat vše, co se kolem něj děje. Cílem výcviku je mimo jiné i to, aby se pes soustředil jen na podstatné věci a nerozptyloval se okolím včetně například cizích psů nebo jiných zvířat okolo sebe. To je asi nejkomplikovanější částí výcviku vodícího psa. Tím nejzákladnějším pravidlem výcviku je to, že pes musí být pouze pozitivně motivován a nikdy nesmí být fyzicky trestán! Pes musí svou roli přijmout jako přirozenou část svého života a zároveň vycvičeného psa musí jeho práce bavit.

Stejně jako lidé, je každý pes trochu jiný. Různé povahy psů potřebují ve výcviku různý přístup a také správné umístění k budoucímu majiteli. Je nezbytné být se psy stále v kontaktu a dobře je znát. Díky tomu lze psa pečlivě vybrat pro konkrétního člověka a postupně pracovat na výcviku „na míru“ dle potřeb klienta.

Vodící pes prošel náročným výběrem, výchovou a výcvikem, je připraven sloužit do roztrhání těla. Jestli pak podobným výběrem, výchovou a výcvikem prochází i jeho budoucí „páníček“?

Samozřejmě! Pro zdárnou spolupráci mezi psem a klientem musí každý nevidomý žadatel o psa podstoupit aktivní přípravu, jedině tak se mu dostane všech informací, které potřebuje. Zároveň je více než důležité, aby nám každý žadatel předal co nejvíce informací o sobě. Jiného psa bude potřebovat mladý muž, který má zaměstnání, rodinu a je celkově aktivní, jiného starší dáma žijící sama klidným způsobem života. O vodící psy si žádají studenti, lidé středního věku i lidé ve věku důchodovém. Nejdůležitějším hlediskem při výběru psa pro člověka je temperament a rychlost chůze

psa vzhledem k potřebám konkrétního člověka, tyto vlastnosti jsou neměnné.

Dále je důležité znát, v jakém prostředí žadatel o psa žije. Vodicí psi jsou významnými pomocníky pro lidi z velkých měst i malých vesnic, je proto nutné prostředí, ve kterém člověk žije, znát a výběr a výcvik psa mu přizpůsobit.

Přijmout zodpovědnost za život zvířete znamená mnohdy významně změnit svůj dosavadní život. Péče o psa přináší řadu povinností, které by neměly být v soužití komplikací. Vodicí pes musí být pro každého uživatele vylepšením jeho života, skvělým pomocníkem i partákem. Neměl by se stát jeho zátěží, nikdy by k sobě pes a člověk nenašli ten správný vztah, který je k průvodcovské službě psa tolik důležitý.

Máme vycvičeného ideálního pejska pro ideálního klienta. Může dojít k předání. Jaký je postup?

Předávání psa probíhá několik týdnů, přizpůsobuje se možnostem klienta a také tomu, aby zvykání psa na nového člověka a člověka na psa probíhalo co nejklidněji. Klient se učí se svým novým psem postupně základy chůze, péči o psa a hlavně konkrétní trasy, po kterých se budou společně pohybovat. Před samotným předáváním každého klienta navštívíme u něj doma, vezmeme s sebou alespoň dva psy různého temperamentu a vyzkoušíme, jaké tempo chůze psa bude klientovi vyhovovat. Často se nám po první návštěvě povede vytipovat konkrétního psa, se kterým klienta již během výcviku seznámíme. Klient tak má možnost trochu nahlížet do průběhu výcviku psa, cvičitel jej opakovaně navštěvuje, seznamují se s pejskem postupně a budoucí majitel zároveň dostává teoretickou přípravu na převzetí psa. My máme šanci poznat jeho způsob života a v určité fázi i zapůjčíme psa na krátký (víkendový) pobyt, aby si oba vyzkoušeli, jak se jim bude spolu žít. Po tomto pobytu už bývá většinou jasno, následuje docvičení psa a předávání.

Jak dlouho přibližně trvá samotné předávání vodicího psa novému majiteli?

První týden obvykle cvičitel zůstává v místě bydliště klienta (hotel, penzion v okolí) nebo denně za klientem

dojíždí a nacvičují základní trasy, které bude klient potřebovat. Každodenní trénink může být pro některé klienty (starší, s kombinovaným postižením...) náročný, tehdy se předávání rozdělí na více týdnů. Cvičitel zůstává s klientem v úzkém kontaktu obvykle asi dva měsíce, dojíždí za ním a řeší všechny potřebné situace a případné problémy. Na „svého“ cvičitele se klient může obracet po celou činnou službu psa.

Velmi oblíbená jsou mezi klienty i letní soustředění (zpravidla probíhají dva turnusy během léta). Jedná se o týdenní pobyty, kde si majitelé vodicích psů pod dohledem zkušených cvičitelů mohou procvičit poslušnost svého psa, osvěžit jednotlivé dovednosti při práci v terénu apod. Cílem těchto soustředění není jen výcvik vodicích psů, ale i setkání a navazování nových přátelství mezi lidmi, kteří se denně potýkají s podobnými problémy.

Koncem minulého roku jste na pozvání vedení LORMu navštívila Poradenské centrum LORM v Praze, abyste naše natěšené pracovníky seznámila se základy výcviku vodicích psů a činností nadace Mathilda. Zajisté nejen mě zajímá, jestli se vaše výcvikové středisko věnuje také výcviku vodicích psů pro hluchoslepé klienty?

Ano, předali jsme několik psů lidem, kteří kromě zrakového postižení mají i problémy se sluchem. Nikdo z nich ale není úplně neslyšící, takže jsme ve výcviku postupovali podle stejné metodiky jako u ostatních vodicích psů.

Jsou ve výcviku nutné nějaké specifické postupy pro tuto cílovou skupinu? Pokud ano, můžete stručně nastínit jaké?

U všech lidí s kombinovaným postižením je potřeba při výcviku psa zohlednit jejich individuální potřeby. To znamená větší podíl výcviku psa „na míru“ pro konkrétního člověka. Například to může být schopnost vyslovit jednotlivé povely, schopnost orientovat se a pohybovat po trasách nebo i při výběru psa hledět na to, aby byl pes přirozeně kontaktní, aby pokud možno nenastaly problémy při přivolání psa z pohybu na volno...

Máte ve svém životě nějaké motto, krédo, oblíbený citát, přísloví, ke kterému se vracíte, když je občas, někdy, něčeho příliš?

Problémy jsou od toho, aby se řešily... ☺ A to mě naučili všichni klienti, které jsem poznala a kteří se se svým osudem dnes a denně statečně perou. A že jich bylo, několik stovek... Všechny je srdečně zdravím a děkuji.

Paní Hano, děkuji vám za čas, který jste nám věnovala, a jménem nás všech, kteří si hluboce vážíme vaší nelehké práce, bych vám ráda popřála hodně zdraví a úspěchů jak v pracovním, tak osobním životě!

*Zdena Jelínková
šéfredaktorka Doteků*

Zdroj: <https://www.ecanis.cz/clanky.html?klic=2188e>

SOCIÁLNĚPRÁVNÍ NOVINKY

Změny pro pacienty v roce 2025

MÉNĚ DOPLATKŮ V LÉKÁRNÁCH

Od ledna se změnil systém doplatků za léky na recept. Pokud dříve pacient zaplatil maximální roční částku (u dospělých je to pět tisíc korun ročně), v lékárně se pro něj nic nezměnilo. Doplatky za léky takový pacient platil i nadále. Přeplatky pak dostával zpětně poštou nebo na účet od zdravotní pojišťovny.

Tohle ale v roce 2025 končí. Pacient ušetří rovnou v lékárně. Pokud přesáhne roční limit, zkrátka přestává platit započitatelné doplatky za předepsané léky. Pozor, neplatí to ale absolutně. V lékárnách budou pacienti i nadále platit ostatní doplatky za léky. Volně prodejné léky si pak také pacient hradí sám.

Věk	Ochranný limit, ročně
Děti do 18 let	1 000 Kč
Dospělí 19–64 let	5 000 Kč
Dospělí 65–69 let	1 000 Kč
Dospělí starší 70 let	500 Kč
Invalidita 2. a 3. stupně	500 Kč

RESTART TELEMEDICÍNY

Konzultace s lékařem po telefonu je už dnes celkem běžnou věcí, do zákonů se ale dostala až v listopadu 2024. Od ledna 2025 by pak měla platit k tomu připravená vyhláška.

Řeší zabezpečení komunikace, ale také ověření identity pacienta. Obecně by ale měla tato změna zajistit větší rozšíření poskytování péče i na dálku. Určitě to neznamená, že vymizí přímý kontakt lékaře s pacientem. Stanoví se ale jasnější postup třeba pro využití chytrých technologií při monitorování pacientů s chronickými potížemi.

(kráceno)

Zdroj: [https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-doplatky-v-lekarnach-jinak-a-lecba-na-dalku-zmeny-pro-pacienty-v-roce-2025-266855#dop_ab_variant=0 & dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box & source=hp & seq_no=4 & utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku & utm_source=www.seznam.cz](https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-doplatky-v-lekarnach-jinak-a-lecba-na-dalku-zmeny-pro-pacienty-v-roce-2025-266855#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&source=hp&seq_no=4&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz)

Občankou v mobilu už je možné se prokázat i u notářů a na poště

Od ledna 2025 je možné se elektronickou občankou prokázat na dalších místech, kde doposud byla zapotřebí plastová kartička. Mobilní aplikaci eDoklady akceptuje Česká pošta, všechny obce a jejich příspěvkové organizace, volební komise, školy, banky, zdravotní pojišťovny, notáři a zastupitelské úřady.

Aplikaci spravuje Digitální a informační agentura (DIA). Spustila ji v ostrém provozu před rokem a od té doby si eDoklady stáhlo 577 363 lidí.

„V posledních týdnech roku 2024 probíhala intenzivní podpora všech nových ověřovatelů eDokladů. Zvláštní pozornost věnovala DIA obcím prvního a druhého typu a jejich příspěvkovým organizacím,“ říká Ondřej Menoušek, ředitel odboru služeb eGovernmentu DIA. Pro volební komise pak ve spolupráci s Ministerstvem vnitra vznikla celá nová metodika ověřování totožnosti voličů s eDoklady. Ty jsou předstupněm k zavedení plánované evropské peněženky digitální identity pro celou Evropskou unii.

(upraveno)

Zdroj: [https://www.lupa.cz/aktuality/obcankou-v-mobilu-uz-je-mozne-se-prokazat-i-u-notaru-a-na-poste/?utm_source=www.seznam.cz & utm_medium=sekce-z-internetu#dop_ab_variant=0 & dop_source_zone_name=hpfeed.sznhp.box](https://www.lupa.cz/aktuality/obcankou-v-mobilu-uz-je-mozne-se-prokazat-i-u-notaru-a-na-poste/?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=hpfeed.sznhp.box)

ZDRAVÍ

Stargardtova choroba

Stargardtova choroba je autozomálně recesivní onemocnění sítnice. Patří mezi tzv. makulární dystrofie, při nichž dochází vlivem porušení výživy sítnice k jejím nevratným změnám a poruše vidění.

Jedná se o dědičné onemocnění vznikající mutací genu pro membránový protein. Tím dochází k poruše látkové výměny, hromadění zbytků metabolismu vitamínu A a hromadění lipofuscinu.

DIAGNOSTIKA

Na rozdíl od makulárních degenerací, jejichž vznik je podmíněn věkem, se toto onemocnění manifestuje již v dětství či dospívání.

Mezi příznaky se řadí např. vidění skvrn a poruchy ostrosti centrálního vidění, které se nezlepší ani po korekci

dioptrické vady. Osoby jsou světloplaché a trpí výpadky zorného pole (skotomy).

Změny pozorované na očním pozadí zahrnují vzhled makuly přirovnávaný k tepanému bronzu, výskyt žlutých skvrn v oblasti makuly, její ztenčení a zjizvení. Pro nejspolehlivější diagnostiku Stargardtovy choroby se využívá autofluorescenční metoda či vyšetření OCT (Optical Coherence Topography).

LÉČBA

Specifická léčba zatím není známá. Experimentálně se zkouší genová terapie, léčba kmenovými buňkami či blokáda vzniku toxických reziduí metabolismu vitamínu A.

Je vhodné se vyvarovat doplňků stravy s vitamínem A či betakarotenem, které mohou vést ke zhoršení stavu.

Dále se doporučuje používání vhodných slunečních brýlí. Ty by měly poskytovat 100% ochranu před UVA a UVB zářením, aby se zabránilo dalšímu poškození sítnice.

Polarizovaná skla mohou pomoci redukovat odlesky, a tak zvýšit kontrast, což může být užitečné pro lidi s nízkou úrovní kontrastu vidění.

Někteří lidé s Stargardtovou chorobou mohou preferovat specifické barvy čoček, které jim pomáhají zlepšit kontrast. Často jsou doporučovány oranžové, žluté nebo ambrové čočky, protože tyto barvy mohou zvýšit kontrast a snížit oslnění.

Brýle s bočními štítky nebo s obvodovým designem mohou poskytnout dodatečnou ochranu před světlem a UV zářením z boků. Pro lidi se zvýšenou citlivostí na světlo mohou být užitečná také zatmavovací skla, která automaticky ztmavnou při silném osvětlení a zjasní se při slabém světle.

(upraveno, kráceno)

Zdroj: https://www.wikiskripta.eu/w/Stargardtova_choroba

Dětský pacient poprvé dostal implantát, který mu může dát sluch

První dítě v Česku dostalo kmenový sluchový implantát. Unikátní operaci provedli lékaři v motolské nemocnici. Přístroj vložili malému pacientovi přímo do mozku.

Kmenový sluchový implantát je elektronické zařízení, které umožňuje zajištění sluchu u hluchých pacientů, u kterých nelze použít klasický kochleární implantát. Jedná se o případy, kdy není vyvinuté vnitřní ucho nebo není přítomen nerv odvádějící informace z vnitřního ucha do mozku. Rovněž lze kmenový implantát použít u pacientů, u kterých nefungují již implantované klasické kochleární implantáty. Kmenový implantát se skládá ze zevní části, kterou tvoří procesor, mikrofon a cívka. Vnitřní implantovaná část je tvořena tělem implantátu, vnitřní cívkou a elektrodou, která se zavádí do oblasti mozkového kmene. Operace se provádí v celkové anestezii ve spolupráci ORL lékaře a neurochirurga.

Pětiletý Tadeáš se s rodiči dorozumívá znakovou řečí. Problém se sluchem odhalili lékaři hned po narození. „Hned v nemocnici zkoušeli, jestli slyší, a tam to vždycky vyšlo negativní,“ vzpomíná jeho matka Kateřina Schlögllová.

Tadeáš má vrozenou vadu, málo vyvinuté nervy, které vedou informace z vnitřního ucha do mozku. Před časem dostal kochleární implantáty, ani ty nepomohly. Lékaři proto navrhli kmenový implantát. „Je složen z těla, z cívky, z magnetu a pak má elektrodu, která má na konci plošku a ta se zavede do místa v mozkovém kmenu, poblíž sluchových jader,“ popsal přednosta Kliniky ušní, nosní a krční 2. LF UK a FN Motol Zdeněk Čada.

Jedná se o velmi citlivou oblast. Tomu odpovídá i náročnost operace, na kterou dohlíží multioborový tým. „Ta oblast je velmi citlivá, protože tam jsou jádra veškerých hlavových nervů. Centrum pro zvracení, pro srdeční činnost. V málokteré oblasti mozku je taková koncentrace důležitých struktur jako právě tady,“ upozornil přednosta Neurochirurgické kliniky dětí a dospělých z motolské nemocnice Vladimír Beneš.

Tadeáš je prvním dětským pacientem, u kterého se lékaři pro tento typ implantátu rozhodli. Samotné operaci předcházela zhruba roční příprava. Operovalo se v půlce října a o šest týdnů později lékaři přístroj nastavili. Tadeáš poprvé v životě uslyšel zvuky.

Je to úspěch, zároveň ale jen začátek cesty. Klíčová teď bude rehabilitace. „Musí pomoci logoped, aby se dítě naučilo mluvit. Vývoj řeči většinou ustává nebo je ukončen kolem šestého, sedmého roku,“ vysvětlila Zdenka Aksenová z Foniatrické ambulance a centra kochleárních implantátů ve FN Motol.

„Mým osobním cílem bylo to, aby vůbec něco slyšel a dokázal poznat zvuky nebo tóny od otce a matky. Ono se ukazuje, že už rozezná i jiné zvuky,“ libuje si přednosta Čada. Rodiče Tadeáše doufají, že pokud vše dobře půjde, jednou by místo znaků mohli používat slova.

*Zdroj: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/veda/detsky-pacient-poprve-dostal-implantat-ktery-mu-muze-dat-sluch-12330>
<https://orl.lf2.cuni.cz/centrum-kochlearnich-implantaci/kmenova-sluchova-neuroproteza>*

INFORMACE

Okamžitý přepis aneb pomocník pro snadnou komunikaci

Vážení lormáci, čtenáři Doteků,

rád bych vás v tomto článku seznámil se zajímavou a jistě i přínosnou aplikací, která se jmenuje Okamžitý přepis a funguje na mobilních telefonech s operačním systémem Android. Aplikace se dá jednoduše a zdarma stáhnout z obchodu Google Play.

Okamžitý přepis je aplikace, která umožňuje snadnější komunikaci především pro neslyšící a nedoslýchavé osoby, ale svou užitečnost najde i u široké veřejnosti. Využívá moderní technologii automatického rozpoznávání řeči od společnosti Google, díky které v reálném čase přepisuje mluvené slovo na text na obrazovce. To pomáhá lidem lépe se dorozumět s okolním světem, aniž by museli spoléhat na tradiční způsoby komunikace. Navíc se nabízí možnost reagovat na konverzaci psaním textu přímo do aplikace.

Aplikace je navržena tak, aby ji mohli využívat i lidé, kteří nejsou závislí na sluchových pomůckách. Stačí mít zařízení s Androidem a pár jednoduchých kroků k jejímu nastavení. Pokud máte například telefon Google Pixel 3, aktivace Okamžitého přepisu je rychlá: stačí otevřít Nastavení, přejít na sekci Přístupnost, zapnout službu a udělit potřebná oprávnění. Poté se v pravém dolním rohu obrazovky objeví ikona přístupnosti, kterou můžete aktivovat a začít využívat.

Okamžitý přepis podporuje více než 70 jazyků a umožňuje snadné přepínání mezi nimi. Zajímavou funkcí je, že kromě mluvené řeči dokáže zobrazit i zvuky z okolí, jako je například klepání na dveře, štěkání psa, smích nebo potlesk. To je užitečné nejen pro neslyšící, ale i pro každého, kdo se potřebuje soustředit na konverzaci, ale nechce ztrácet přehled o dění kolem sebe.

Pokud jde o uchování přepisů, aplikace vám umožní uchovat přepsaný text až tři dny. Ve výchozím nastavení se přepis neukládá, ale můžete si ho bezpečně uložit do zařízení a později se k němu vrátit. Zkopírovaný text lze snadno vložit i do jiných aplikací, což usnadňuje jeho další použití.

Pro lepší kvalitu přepisu je doporučeno použít externí mikrofon, například náhlavní soupravu nebo bluetooth sluchátka, která zajistí čistější zvukový záznam. Také je důležité mít na paměti okolní zvuky, protože příliš hlučné prostředí může negativně ovlivnit přesnost přepisu.

Aplikace Okamžitý přepis je kompatibilní se zařízeními, která běží na Androidu 5.0 (Lollipop) nebo novějších verzích. Byla vyvinuta ve spolupráci s Gallaudetovou univerzitou, přední americkou institucí zaměřenou na vzdělávání neslyšících a nedoslýchavých.

Aplikace představuje krok vpřed v usnadnění komunikace pro všechny, kteří se potýkají se sluchovými obtížemi, a nabízí šanci na plnohodnotnější zapojení do každodenního života.

Václav Skalický
terénní sociální pracovník Liberec a Praha

Zdroje: <https://play.google.com/store/apps/datasafety?id=com.google.audio.hearing.visualization.accessibility.scribe&hl=cs&gl=US>

<https://support.google.com/accessibility/android/answer/9158064?hl=cs>

<https://dotekomanie.cz/2019/11/okamzity-prepis-v-androidu-jiz-umi-zobrazit-neverbalni-zvuky/>

<https://www.slunecnice.cz/android/sw/okamzity-prepis/>

OSOBNOSTI ZE SVĚTA HLUCHOSLEPÝCH

Zázračná učitelka

Na počátku roku 1882 onemocnělo nejmladší dítě dobře situované americké rodiny Kellerových – 19měsíční batole Helen. Sužovaly ji vysoké horečky a nepřestávala plakat. Lékaři nemohli přijít na to, co jí je, a rodiče se báli, že o dcerku přijdou.

Helen, která s největší pravděpodobností trpěla některou z forem meningitidy, sice nakonec přežila, ale nemoc ji připravila o zrak i sluch. Neměla tedy příležitost osvojit si základní komunikační dovednosti a vyrůstala v tichu a tmě. Frustrované dítě trápilo domácnost nevypočitatelnými výbuchy vzteku a agrese. Rodiče s dcerou navštívili všemožné odborníky, ale nikdo jim nedokázal poradit. Ve své bezradnosti raději Helen ve všem ustupovali. Nakonec se obrátili na slavného vynálezce telefonu Alexandra Grahama Bella, který byl zároveň pedagogem pro neslyšící děti. Ten jim

zprostředkoval kontakt s Perkins School for the Blind (Perkinsovou školou pro nevidomé) ve státě Massachusetts, nejstarší školou pro nevidomé ve Spojených státech. Škola jim doporučila mladou učitelku Anne Sullivanovou, která se za rodinou vydala do Alabamy.

Díky tomu se měl nešťastné šestileté dívence změnit život.

Anne se narodila 14. dubna 1866 ve Feeding Hills v Massachusetts chudým a negramotným irským přistěhovalcům. Její matka Alice měla chatrné zdraví, trpěla tuberkulózou a zemřela, když bylo Anne 8 let. Otec Thomas byl bez vzdělání a k tomu silný alkoholik. Po smrti své ženy pil víc a víc a stupňovaly se také jeho fyzické útoky na Anne a její dva sourozence. Osmiletá holčička měla od malička velmi zvědavou mysl, jenže namísto navštěvování školy, kde by ji mohla rozvíjet, musela pečovat o domácnost. Kvůli chudobě a s ní spojenými špatnými hygienickými podmínkami dostala infekční onemocnění oka a téměř oslepla. Když jí bylo deset let, otec rodinu opustil. Zatímco sestra Mary byla svěřena do péče tetě, Anne a její bratr Jimmie putovali do státního chudobince v Tewksbury. Když chtěl personál po jejich příjezdu sourozence oddělit, Anne proti tomu silně protestovala a nakonec se jí povedlo prosadit svou. Oba byli posláni na ženské oddělení, kde mezi chovankyněmi byly i tělesně a duševně nemocné ženy. Jenže o to, co se nepovedlo zaměstnancům chudobince, se o pár měsíců později postarala smrt, když Annin mladší bratr Jimmie zemřel na tuberkulózu. „Prožila jsem mnoho bolesti a dokážu pocítit opravdovou lítost nad každým, kdo trpí. Neštěstí vyděděných lidí na světě ve mně vzbuzuje nejen soucit, ale i prudké rozhořčení,“ napsala Anne později v jedné ze svých knih.

Když byla v chudobinci, absolvovala dvě operace očí, které jí ale s jejím špatným zrakem nijak nepomohly. V únoru 1877 byla poslána do nemocnice Soeurs de la Charite v Lowellu, kde jí provedli další neúspěšnou operaci. Zůstala tam až do července, pomáhala jeptiškám na odděleních a vyřizovala pochůzky po vsi.

natost, kuráž a tvrdohlavost. Když o tři roky později navštívil chudobinec, kde pobývala, státní úředník, Anne se na něj bezelstně vrhla se slovy: „Pane Sanborne, pane Sanborne, já chci chodit do školy!“ Její prosba byla vyslyšena a Anne byla poslána do Perkinsovy školy pro nevidomé. Tady podstoupila operaci očí, která jí konečně přinesla zlepšení, přesto ji ale po celý život trápil slabý zrak a ve svých posledních letech už byla zcela slepá. V říjnu 1880 se zde Anne také začala vzdělávat a velmi rychle se naučila číst a psát. Osvojila si i prstovou abecedu, protože se chtěla dorozumět se spolužákem, který byl hluchý a slepý. V roce 1886 školu absolvovala jako třídní premiantka a krátce nato přijala nabídku rodiny Kellerových a vyrazila do Alabamy za hluchoslepu a němou Helen.

Její počáteční úsilí se ale u nedůvěřivého, vzpurného a dá se říct i rozmazleného dítěte zcela míjelo účinkem, protože Helen svou novou vychovatelku vůbec nehodlala respektovat. „Abych ji přiměla udělat i tu nejjednodušší věc, jako je učesat se, umýt si ruce nebo si zapnout knoflíky na botách, musím použít sílu a pak samozřejmě následují hysterické scény... Je mi jasné, že nemá cenu pokoušet se ji učit jazyk nebo cokoli jiného, dokud se mě nenaučí poslouchat,“ vypisovala se ze své frustrace v dopise přítelkyni. Přemluvila proto Heleniny rodiče, aby jí dovolili s děvčátkem odjet do nedalekého zahradního domku, kde spolu budou moct být samy. Rodiče váhavě souhlasili pod podmínkou, že je tam ale každý den přijdou zkontrolovat, aby věděli, jak se jejich dceři daří. „Samozřejmě,“ odvětila Anne. „Pokud to uděláte tak, aby o vás nevěděla.“

Jejich první společnou noc popsala Anne v dopise takto: „Zpočátku byla (Helen) velmi rozrušená, kopala a křičela jako pomínutá, ale když jí přinesli večeři, s chutí se najedla. Večer se věnovala svým panenkám, a když byl čas jít spát, velmi nesměle se svlékla a vlezla do postele. Když ale ucítila, že si lehám k ní, vyskočila pryč a za nic na světě jsem ji nemohla přimět, aby se vrátila zpátky. Bála jsem se, aby nenastydla, a trvala jsem na tom, že musí jít spát. Strašně jsme se přetahovaly, skoro dvě hodiny. Nikdy jsem u dítěte neviděla takovou sílu a vytrvalost. Ale naštěstí pro nás

obě jsem o něco silnější a stejně tvrdohlavá. Nakonec se mi podařilo dostat ji na postel a přikrýt ji. Celou noc ležela schoulená na okraji postele.“

Následujícího rána začala Anne dítě učit. „Vzala jsem její ruku a položila ji na svou tvář tak, aby se prsty dotýkala jak mých úst, tak i nosu a hrdla. Tak mohla cítit vibrace vyslovovaných slov a učit se je,“ vysvětlovala svou učební metodu. Jednotlivá slova jí pak svými prsty znakovala do dlaní. „Helen už zná několik slov, ale netuší, jak je používat, ani že všechno má své jméno. Myslím si však, že se to časem naučí, a to dost rychle. Jak už jsem říkala, je úžasně bystrá a činorodá a pohybuje se rychle jako blesk,“ hlásila o pár dní později písemně přítelkyni. O měsíc později, 5. dubna 1887, se jí s Helen podařil zásadní průlom: té noci holčička poprvé vlezla sama od sebe za ní do postele a už se od ní neodtahovala: „Myslela jsem, že mi ze samé radosti pukne srdce.“

Helen začala dělat ve svých komunikačních schopnostech výrazné pokroky, nedokázala ale pochopit rozdíl mezi podstatnými jmény a slovesy. Zaměňovala například slova „hrnek“ a „mléko“ za slovo „pít“ a Anne nedovedla přijít na způsob, jak ji to naučit rozlišit: „Dnes ráno, když se Helen myla, chtěla zjistit označení pro ‚vodu‘. Kdykoli se chce naučit název pro něco nového, ukáže na to a poplácá mě po ruce. Vyhláskovala jsem ‚w-a-t-e-r‘ (voda) a víc jsem o tom nepřemýšlela. Pak mě ale napadlo, že s pomocí tohoto nového slova by se mi mohlo podařit vyřešit potíže s ‚hrnkem‘ a ‚pitím‘. Šly jsme k pumpě a já jsem Helen přikázala, aby držela hrnek pod výlevkou, zatímco já budu pumpovat. Když studená voda vytryskla a naplnila hrnek, hláskovala jsem Helen do volné ruky ‚w-a-t-e-r‘.“

Prudký a studený proud vody Helen zprvu vyděsil, upustila hrnek a „zůstala stát jako přikovaná“. Pak se ale její tvář rozjasnila – uvědomila si, že každá věc má své vlastní označení, a pocítila velkou touhu je všechny poznat. Učitelka se svou žákyní trávila spoustu času ve venkovním prostředí, kde si dítě mohlo čichat ke květinám, sahat na kmeny stromů nebo reagovat na sluneční svit. „Moje počáteční lekce voněly lesem – borovicovým jehličím a divokými hrozny,“ vzpomínala Helen už jako dospělá žena.

V následujícím půlroce se Helen naučila abecedu, Braillovo písmo a téměř 600 nových slov, později k jejím dovednostem přibýlo i psaní a základy matematiky, kterou ale nesnášela.

Anne byla vychovatelkou Helen třináct let a v roce 1900 ji doprovázela do Cambridge, kde byla Helen přijata na Radcliffe College – součást Harvardovy univerzity. Chodila s Helen na všechny hodiny a hláskovala jí do ruky všechny přednášky, ukázky i úkoly. Když Helen získala bakalářský titul, byl to obrovský úspěch pro obě ženy. Helen se stala první hluchoslepou studentkou, které se tuto univerzitu podařilo absolvovat. O jejím příběhu psala média a jak Helen, tak Anne to proslavilo. Vychovatelka se díky tomu dostala do kontaktu s mnoha známými osobnostmi té doby – mezi nimi byl i spisovatel Mark Twain, se kterým ji pojilo dlouholeté přátelství. Byl to právě on, kdo pro ni stvořil přezdívku „the miracle worker“ (zázračná pracovnice).

Na jaře roku 1916 se Anne začalo zhoršovat zdraví, navzdory tomu ale s Helen a její sekretářkou Polly cestovala po Spojených státech, a po skončení I. světové války i po dalších zemích. Mimoto společně s Helen pořádaly přednášky, publikovaly knihy a v roce 1924 začaly pracovat pro Americkou nadaci pro nevidomé (AFB) jako poradkyně a fundraiserky. V letech 1930 až 1931 chtěla Temple University ve Filadelfii ocenit úspěchy Anne a Helen udělením čestného titulu. Zatímco Helen bez váhání souhlasila, Anne odmítla. O rok později ale na naléhání Helen a dalších přátel tuto poctu přijala.

V roce 1936 Anne zkolabovala a byla převezena do nemocnice, kde jí byla diagnostikována koronární trombóza a senilita.

Na smrtelné posteli ještě stihla nadiktovat své sekretářce Polly několik poznámek. Byla mezi nimi i tato: „Díky Bohu, že jsem se vzdala svého života, aby Helen mohla žít ten její.“

Zdroj: https://medium.seznam.cz/clanek/sylvie-rihakova-zazracna-ucitelka-anne-sullivan-zachranila-hluchoslepou-helen-od-celozivotni-izolace-94593#dop_ab_variant=1380300&dop_source_zone_name=hpfeed.sznhp.box&utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu

ZE SVĚTA

Robotická ruka pro tlumočení

Americká firma Tatum Robotics vyvíjí robotickou ruku, která bude tlumočit do znakového jazyka. Hluchoslepí si budou moci na ruku sáhnout a hmatem vnímat jednotlivé znaky. Můžeme si to představit jako braillovský řádek připojený k počítači. To znamená, že robotická ruka bude překládat zejména text do hmatového znakového jazyka.

Tato ruka s názvem T1 umí znakovat mluvené nebo psané slovo v reálném čase. Zároveň umí přečíst text z internetu, e-mailu nebo zprávy, který je do přístroje poslán. Další funkcí je tlumočení obdobně jako přes telefon, tedy na dálku.

Robotická ruka je vyrobená tak, aby znakování odpovídalo co nejlépe reálným pohybům znakovajících osob. Výrobci také reagují na různé zrakové vady. Povrch ruky plánují mít v různých barvách s ohledem na potřeby osob se zbytky zraku. Povrch robotické ruky je z hladkého materiálu a jednotlivé klouby jsou spojeny tak, aby nedošlo ke skřípnutí ruky hluchoslepeho a pohyb byl plynulý. Pro tlumočení je využíván software, který pomocí algoritmu přetlumočí původní text do znakového jazyka při dodržení jeho gramatických pravidel.

Toto zařízení zatím není v prodeji. Neustále probíhá testování přímo ve spolupráci s hluchoslepými, zlepšování funkcí a přesnosti překladu.

*Pro Doteky přeložila Lenka Veverková
Zdroj: <https://tatumrobotics.com>*

Využívání umělé inteligence pro zrakově postižené

Pojem umělá inteligence (AI) slyšíme kolem sebe stále častěji. Má svoje příznivce a odpůrce. Ale pojďme se podívat, jak může pomoci lidem se zrakovým postižením.

Paní Plunkettová z Velké Británie vypráví, jakým způsobem využívá umělou inteligenci v každodenním životě. Má zrakové postižení v důsledku onemocnění sítnice (tzv. Stargardtovy choroby), nerozezná osoby ve svém okolí. Běžně používá digitální aplikace, jako jsou Alexa, Google Home nebo Siri. Pomocí nich nastavuje např. budík nebo si ověřuje počasí. Nyní objevila aplikaci Be My AI (Bud' moje umělá inteligence). Jedná se o aplikaci, která využívá ChatGPT k vygenerování a následnému podrobnému popisu obrázků.

„Nejsem člověk, který by rád žádal o pomoc nebo přiznal, že pomoc potřebuje. Nástroje umělé inteligence jsou velmi užitečné, když není nikdo okolo,“ říká paní Plunkettová. Využívá ji například při čtení obalu potravin nebo čtení dopisu. Zároveň ale uznává, že nástroje AI nejsou dokonalé. Někdy například poskytují příliš mnoho informací. Člověku by stačila informace, co je to za předmět. Ale AI k popisu přidá emoce, nálady a podobně. Například koberec popíše jako: koberec s kruhy připomínající staré časy.

Be My AI bylo vytvořeno dánskou firmou Be My Eyes (Bud' mým zrakem). To byla původní aplikace, která využívala dobrovolníky. Na druhé straně telefonu byl dobrovolník, který pomocí videa popisoval nevidomému, co vidí. Nyní spousta uživatelů přechází právě na modernější verzi Be My AI. Podle technického ředitele firmy uživatelé používají aplikaci také na popis obrázků, které jim někdo zašle např. přes aplikaci WhatsApp.

Firma by ráda posunula aplikaci kupředu, aby ji mohli uživatelé používat i při popisu videa v přímém přenosu. Podle technického ředitele je to jako mít malého človíčka celou dobu v kapse a ten neustále popisuje, co se kolem děje. Nemyslí si ale, že by zcela nahradila pomoc dobrovolníků. Zejména pro starší lidi může být AI příliš složitá.

Jiné firmy nabízejí hlasového asistenta WeWalk. Je to

slepecká hůl, která využívá umělou inteligenci k popisu překážek, navigaci nebo aktualizaci veřejné dopravy. Při propojení s mapou může uživatele informovat o různých památkách nebo třeba blízké kavárně ve více než 3 000 městech. Nejnovější verze umožňuje ovládání hlasem.

Pan Robin Spinks z Národního královského ústavu pro nevidomé využívá AI velmi často, například při práci nebo při plánování výletu. Aplikace Google Gemini AI mu pomáhá najít různé předměty. Vývoj umělé inteligence dle jeho názoru bude směřovat od využití slova k víceúčelovému používání, např. pro zobrazování videí, obrázků nebo vyhledání a shrnutí smysluplných informací. Na závěr dodává, že rozumí všem, kteří mají strach z umělé inteligence. Ale když má člověk nějaké znevýhodnění a existuje něco, co může pomoci, je to skvělá věc. Podle něj má AI tolik výhod, že ji nelze ignorovat.

Pro Doteky přeložila Lenka Veverková

Zdroj: <https://www.bbc.com/news/articles/cg4lvw6vzkyo>

VZKAZY MOUDRÝCH

„Je třeba milovat život,
abychom jej mohli žít,
a je třeba život žít,
abychom jej mohli milovat.“

Thornton Wilder (1897–1975)

americký učitel, spisovatel a dramatik,
trojnásobný nositel Pulitzerovy ceny

RECEPTY

Kuře pečené na červeném zelí

Milí jedlíci,

mám pro vás báječný recept, a to všestranně – rychlý, celkem finančně únosný, náramně dobrý, téměř bezpracný. A pozor, velmi dietní. Lze si přát něco víc? Tak pojďme na to.

Obstaráme si:

1 celé kuře

1 kg sterilovaného červeného zelí

3–4 cibule

4 ks bobkového listu

10 dkg anglické slaniny

4 dcl piva

sůl

pepř mletý

kmín celý

A toť vše, jde se klohnit.

Kuře osolit, opepřit, okmínovat, do pekáčku (pečicí mísy, plechu) nadrobno nakrájet cibuli a anglickou slaninu, přidat zelí, promíchat, kuře naplnit vzniklou směsí, zbytek dát na dno pečicí nádoby, na to položit kuře, poklát bobkovým listem a celé podlít pivem. Péct v troubě na 160 stupňů asi 2 hodiny.

Dietáři honící štíhlost slupnou bez přílohy, ostatní si k tomu na talíř naloží bramborový, houskový či kynutý knedlík, možno i vařené brambory, taky krajíc čerstvého chlebíku, chutím se meze nekladou. Už jste zakrojili? Co říkáte – dobrotka, že ano. Tak baštěte, dobrou chuť a příště snad něco zase z vaší kuchyně.

Zdena Jelínková
šéfredaktorka Doteků

DOTEKY. Časopis LORM z.s., Jaro, číslo 122. Vychází čtvrtletně.
Uzávěrka příspěvků do čísla Doteky 123/Léto 2025: **1.5.2025**

Vydává: LORM – Společnost pro hluchoslepé z.s., Zborovská 62, 150 00 Praha 5.
Doteky vychází ve zvětšeném černotisku, Braillově písmu, jako zvuková nahrávka v mp3 formátu na CD-ROMu a v elektronické podobě.

Sponzorství je vítáno a za sponzorské dary předem děkujeme.

Naše bankovní spojení: Komerční banka Praha Smíchov, číslo účtu: 19-1451940207/0100.

Redakční rada: Zdena Jelínková (šéfredaktorka), Mgr. Petra Zimermanová (ředitelka),
Mgr. Hana Dvořáková (metodička)

Za LORM z.s.: Mgr. Petra Zimermanová, Zborovská 62, 150 00 Praha 5, tel: 257 314 012

Ilustrace na titulní straně: Tomáš Zach

Grafická úprava: Stáňa Laňková, Nad Budánkami II./13, 150 00 Praha 5

Tisk ve zvětšeném černotisku: QT Studio, s.r.o., Hornokřčská 561/60, 140 00 Praha 4

Náklad: 90 černotiskových výtisků

Tisk v Braillově písmu: Teiresiás – Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, Masarykova univerzita, Komenského náměstí 2, 602 00 Brno, www.teiresias.muni.cz

Osoby s hluchoslepotou a se zrakovým handicapem odebírají časopis Doteky v rámci informačního servisu, který je součástí jejich sociální rehabilitace.

Celoroční příspěvek pro členy LORM z.s. včetně distribuce činí 50 Kč.

V elektronické podobě je časopis bezplatně zasílán na odbory sociální a zdravotní péče. Doteky v elektronické verzi jsou zasílány všem zájemcům zdarma. Ostatní zájemci z řad veřejnosti (fyzické nebo právnické osoby), kteří by si přáli zaslat Doteky ve zvětšeném černotisku nebo na CD-ROMu jako zvukovou nahrávku, se z důvodu vysokých výrobních nákladů spolupodílejí finanční částkou. Roční předplatné na Doteky za čtyři čísla činí 200 Kč. V Braillově písmu Doteky vychází pouze v omezeném nákladu 1 ks a jsou k zapůjčení v Po-radenském centru LORM. Starší i nová čísla Doteků jsou zdarma veřejnosti přístupná na webových stránkách www.lorm.cz ve formátech HTML, doc a PDF.

Objednávky přijímá LORM z.s., Zborovská 62, 150 00 Praha 5, email: kancelar@lorm.cz.

Časopis je rozesílán na základě objednávky členům LORM z.s. a ostatním osobám a organizacím, včetně povinných výtisků. Na <http://www.lorm.cz/cs/doteky/> je k dispozici elektronická objednávka i ve formátu k vytištění.

Zaslané rukopisy, kresby a fotografie se archivují a vracejí pouze na vyžádání odesílatele.

LORM z.s.
Zborovská 62
150 00 Praha 5
tel: 257 314 012

REGISTRACE MINISTERSTVA
KULTURY ČR č. E 11000